

graveon

ondernemersvereniging gemeente Grave

Visienota Industrie en Diensten

Kiezen voor economische groei

September 2011

Inhoud

Kiezen voor economische groei.....	1
Situatieschets	3
Introductie.....	3
Enkele cijfers over Grave.....	4
Lokale economische dynamiek	8
Huidige situatie.....	8
Dynamiek.....	8
Ondernemersklimaat	8
Cultuur.....	9
Focus.....	9
Presentatie	10
Bedrijventerreinen	11
Vestiging aan huis.....	11
Kerkdorpen.....	12
Toerisme.....	13
Gezondheidszorg	14
Rol gemeente en overlegstructuur	14
Samenwerkingsverbanden	16
Rol van Graveon	17
Leden	17
Missie.....	17
Visie	17
Doelstellingen.....	17
Strategie van de ondernemersvereniging Graveon	17
Aanbevelingen.....	18
Strategisch en structureel	18
Concrete acties.....	18
Bijlage 1: Leden denktank	20

Situatieschets

Introductie

Voor u ligt de visienota van de sectie Industrie en Diensten van Graveon. In dit rapport zal de sectie Industrie en Diensten een beeld scheppen van de voor deze sectie relevante aspecten, zoals bedrijvigheid, ondernemersklimaat, bedrijventerreinen en vestigingsmogelijkheden. Hierbij schetsen wij het beeld van de huidige situatie en spreken onze wensen uit voor de korte en middellange termijn.

In deze studie hebben wij gebruik gemaakt van een aanzienlijk aantal bronnen en eerdere onderzoeken. Gedurende het opstellen van dit rapport hebben wij de beschikking gekregen over de conceptversie van de beleidsnota 2012-2015 opgesteld door de Gemeente Grave. Hoewel deze visienota separaat gelezen moet worden van dit document refereren wij op enkele plaatsen aan deze nota en hebben wij enkele cijfers uit dit onderzoek gebruikt.

De conclusies en wensen uit deze studie komen in een aantal gevallen overeen met de bevindingen uit eerdere onderzoeken. Dit mag gezien worden als een bevestiging dat deze aspecten nog steeds actueel en onveranderd zijn. Hoewel er enkele hoopvolle en positieve ontwikkelingen zijn, laat het totale beeld zien dat het niet goed gaat met het economisch beleid in de gemeente Grave op de in dit onderzoek besproken terreinen. Een positieve noot in deze is, dat als het slecht gaat, het vaak alleen maar beter kan gaan.

Als Graveon hopen wij dan ook dat alle betrokken partijen de handschoen zullen oppakken en daarmee zich zullen inzetten om de huidige situatie te verbeteren en de in dit onderzoek uitgesproken wensen te realiseren met als doel de economie in de gemeente te laten groeien en het besteedbaar inkomen van de inwoners van de gemeente te laten stijgen.

Grave, september 2011

Jan-Hein Arts
voorzitter sectie Industrie & Diensten

Jacqueline Le Grand
voorzitter Graveon

Enkele cijfers over Grave

Ter onderbouwing van deze notitie presenteren wij allereerst enkele cijfers welke een beeld geven van de economische situatie in Grave en het bijbehorend ondernemersklimaat. Hierbij is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van gerespecteerde, onafhankelijke bronnen:

Aantal inwoners		2010	2035	Bron	
Inwoners gemeente Grave		12.624	12.162	CBS	
		Grave	Noordoost Brabant	Nederland	
Aantal inwoners	aantal	12.917	636.975	16.575.000	kvk
Beroepsbevolking	aantal	6.157	295.110	7.714.000	kvk
Participatie	%	73%	70%	70%	kvk
Vactures openstaand	%	0,23%	0,58%	0,61%	kvk
Inkomen per hoofd van de bevolking	€	12.700	13.300	-4,5%	CBS
Werkloosheid als percentage beroepsbevolking	%	5,1%	5,6%	6,7%	kvk
Werkgelegenheid, aantal arbeidsplaatsen	aantal	3.858	322.685	8.033.522	kvk
Ontwikkeling werkgelegenheid 2006 - 2010	%	1,5%	-0,4%	5,7%	kvk
Aantal vestigingen / bedrijven	aantal	748	45.571	1.175.664	kvk
Aantal vestigingen / aantal inwoners	%	5,8%	7,2%	7,1%	Graveon
Werkgelegenheid / beroepsbevolking	%	62,7%	109,3%		
Aantal bedrijventerreinen	aantal	4			IBIS
Oppervlakte bedrijventerreinen	Ha	21,5			IBIS
Direct uitgeefbaar	Ha	3			IBIS

Inwoners aantallen uit de publicatie van het CBS en de kvk wijken enigszins af. Van belang is de constatering dat het CBS geen betekenisvolle daling van het aantal inwoners verwacht tot 2035.

Ten aanzien van de bedrijfterreinen kan opgemerkt worden dat volgens de Beleidsnota 2012-2015 slechts 4% van het totale netto bedrijfterreinenaanbod in de regio Land van Cuijk gelegen is in Grave

Grave is meer woonstad dan werkstad. Het aantal arbeidplaatsen bedraagt slechts 63% van de beroepsbevolking. De gemeente kent 748 vestigingen, hetgeen met 5.8% van het aantal inwoners relatief weinig is. Temeer daar bijna alle ondernemingen in het kleinbedrijf vallen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verdeling naar sector van werkgelegenheid en het aantal vestigingen. Deze tabel laat zien dat de sector industrie en dienstverlening zoals gehanteerd door Graveon opgebouwd is uit diverse subsectoren, maar geaggregeerd een dominante rol vervuld ten aanzien van zowel werkgelegenheid als aantal vestigingen. De rol van de vrije tijd sector in de Grave is vooralsnog zeer beperkt.

Econmische structuur gemeente Grave werkgelegenheid		Econmische structuur gemeente Grave Vestigingen	
Agrarische sector	5%	Agrarische sector	10%
Industrie	6%	Industrie	5%
Bouwnijverheid	7%	Bouwnijverheid	13%
Groot en Detailhandel	16%	Groot en Detailhandel	23%
Vervoer en opslag	1%	Vervoer en opslag	1%
Horeca	6%	Horeca	4%
Informatie en Communicatie	7%	Informatie en Communicatie	4%
Financiële instellingen	1%	Financiële instellingen	1%
Onroerend goed sector	5%	Onroerend goed sector	1%
Advies en Onderzoek sector	5%	Advies en Onderzoek sector	16%
Overige zakelijke dienstverlening	1%	Overige zakelijke dienstverlening	3%
Openbaar bestuur	10%	Openbaar bestuur	0%
Onderwijs	8%	Onderwijs	3%
Zorgsector	18%	Zorgsector	7%
Vrije tijd sector	1%	Vrije tijd sector	2%
Overige dienstverlening	3%	Overige dienstverlening	7%
	100%		100%

Bron: Provincie Brabant, Beleidsnota 2012-2015

Volgens de beleidsnota 2012-2015 is de werkgelegenheid in de periode 1996 – 2009 slechts met 207 banen en 235 vestigingen gegroeid. Dit geeft aan dat er geen sprake is van groei en dat Grave sterk achterblijft bij regionale en landelijke ontwikkelingen. Ten aanzien van het aantal vestigingen dient tevens opgemerkt te worden dat in deze periode het aantal kleine zelfstandigen en zzp'ers enorm is toegenomen. Dezelfde trend is van belang bij de analyse van het aantal startende / nieuwe bedrijven en het aantal beëindigen / vertrekkende bedrijven. De conclusie uit de beleidsnota 2012-2015 dat sinds 2006 het aantal starters hoger ligt dan het aantal opheffingen mag daarom niet direct als positief geïnterpreteerd worden. In een aantal gevallen hebben relatief grote bedrijven (zoals VHI Koudetechniek, Volker Stevin (voormalig Jansen Data Telecom), Martabel, Installatiebureau van Haren, autobedrijf Ben van Walbeek) de gemeente verlaten .

Wat betreft werkgelegenheid vormen de zorgsector met 18% en de groot en detailhandel met 16% de twee belangrijkste sectoren.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de 10 grootste zakelijke werkgevers in de gemeente Grave. Wij merken hierbij op dat een aantal van de in dit overzicht benoemde bedrijven, vooral in de horeca en de supermarkten, voor een belangrijk deel werken met part-time medewerkers (veel scholieren en studenten).

Top 10 grootste bedrijven		Grootte
Scheepswerf Grave	Scheepsbouw	55-99
C1000 Wermelink	Supermarkt	55-99
ABC American Buffet Corner	Restaurants	55-99
Nettorama	Supermarkt	20-49
Jansen Data Telecom	Grond en Telecom	20-49
Jumbo Supermarkt	Supermarkt	20-49
Pannekoekenrestaurant Den Tol	Restaurants	20-49
Apotheek Grave	Apotheken	20-49
Rabobank Land van Cuijk & Maasduinen	Bancair	20-49
De Elft Grave	Restaurants	20-49

Bron kvk

Ten aanzien van deze tabel dient opgemerkt te worden dat Jansen Data Telecom inmiddels een naamsverandering heeft ondergaan en niet meer in de gemeente gevestigd is. Daarnaast is een aantal bedrijven met meer vast personeel en ook vallend binnen de categorie 20-49 werknemers zoals Automobiëlbeprijf Thoonen, HKM, Advitronics en Van Dinter niet in dit overzicht opgenomen. Volgens dit overzicht zouden ondernemingen deze buiten de top-10 vallen.

Als grote werkgevers echter niet in de categorie bedrijven, worden in dit overzicht ondermeer de gemeente Grave, AZC, de penitentiaire inrichting de Oosthoek en Sensis niet meegenomen.

Grave kent één Motel, diverse Bed & Breakfast gelegenheden en enkele kleinere campings, met beperkte faciliteiten en huisvest ongeveer 40 horeca gelegenheden, waaronder ongeveer 15 restaurants, 10 cafés en 5 cafetaria's.

In 2009 heeft de Rabobank een uitgebreid onderzoek gedaan naar bedrijvigheid in de regio. Meer recentelijk heeft hier een update van plaatsgevonden;

- De regio zal beperkte krimp in inwonersaantallen laten zien
- Percentage koopwoningen in Grave met 67% boven het landelijke gemiddelde 55%
- Gemiddeld inkomen per huishouding € 31.3 k in 2006, op landelijk gemiddelde, maar onder vergelijkbare plaatsen. Groei in inkomen in periode 2003 – 2006 blijft achter bij de regio
- Groei werkgelegenheid in Grave blijft achter bij landelijk gemiddelde. 2006-2009 < 2%
- In 2009 zijn de effecten van de neergang minder geweest dan het landelijk gemiddelde. Geen inzicht in hoeverre er in 2010 sprake is geweest van een inhaaleffect
- Verwachting is dat indien de economische groei aantrekt er snel achtergelopen wordt indien er niets verandert.

Volgens de Beleidsnota 2012-2015 beschikt Grave over 4,914 woningen, met een gemiddelde woning waarde van € 252.000, hetgeen onder het provinciale gemiddelde ligt van € 272.000, maar boven het landelijke gemiddelde van € 243.000. De WOZ waarde ligt tevens lager dan een aantal vergelijkbare (vesting)steden.

Het MKB onderzoek uit 2008 ten aanzien van ondernemersvriendelijkheid presenteerde de volgende conclusies:

- Imago van de gemeente in Noord Brabant bij ondernemers buiten de gemeente: Grave 66 van 68 gemeenten;
- Communicatie en beleid in Noord Brabant: Grave 56 van 68 gemeenten;
- Lasten per gemeente in Noord Brabant: Grave 54 van 68 gemeenten;
- MKB vriendelijkste gemeente van Noord Brabant: Grave 67 van 68 gemeenten;
- Beoogde partners Mill en Sint Hubert (plaats 60) en Cuijk (51) blinken ook niet uit in ondernemersvriendelijkheid.

In het meest recente onderzoek van MKB Nederland is de positie van Grave onverminderd slecht gebleven. Met een 66^e plaats van de 67 gemeenten is helaas geen verbetering ten opzichte van de vorige rangschikking. Van de beoogde samenwerkingspartners doet Cuijk het goed met een sterke stijging naar plaats 5 (van 51). Met een 53^e en 67^e plaats presteren ook Mill en Sint Anthonis slecht.

In de periode november december 2010 heeft de kamer van koophandel een onderzoek gedaan in het kader van het project 'verminderde regeldruk, verbetering dienstverlening voor ondernemers'. In dit onderzoek is er doormiddel van een 'mystery guest' inzicht verkregen in de klantgerichtheid en klantvriendelijkheid van gemeenten. De samengevatte score van de gemeente Grave is als volgt:

De gemeente Grave scoort aan de onderkant van het gemiddelde. Daarbij hebben zowel vorm als bereikbaarheid duidelijk aandacht nodig. Binnen deze gemeente zijn alle afspraken omtrent post- en e-mailverzending nagekomen. Dat is een sterk punt. Er is op 4 van de 5 e-mails gereageerd, maar dat is alleen qua vorm goed gebeurd. De inhoud scoort zwaar onvoldoende en is een punt van aandacht.

Lokale economische dynamiek

Huidige situatie

Op dit moment gaat het niet goed met de gemeente Grave. Gedurende de periode 2012 – 2015 zal er jaarlijks € 0.5 mln bezuinigd gaan worden. De toekomst van het Wisseveld is nog steeds onduidelijk. Niet alleen op dit industrieterrein, maar ook op andere locaties in de gemeente is er sprake van leegstaande en verpauperende bedrijfspanden. De koopkracht per inwoner van de gemeente Grave is ruim 4% lager dan het landelijke gemiddelde. Daarnaast heeft Grave te maken met relatief weinig vestigingen ten opzichte van het aantal inwoners, een beperkt aantal openstaande vacatures en geen structurele economische groei gedurende afgelopen jaren. Dit alles heeft een negatieve invloed op de gezondheid en dynamiek van de lokale economie en op het dagelijkse leven van de inwoners van de gemeente Grave.

Dynamiek

Een gezonde lokale economie is van essentieel belang voor een aantal zaken:

- De hefboom voor een structureel groeiende economie en ontwikkeling van koopkracht van de inwoners. In het algemeen betrekken lokale ondernemers een belangrijk deel van het personeel en diensten op lokaal niveau. Hierbij hoeven we alleen te denken aan de aannemer die het bedrijfspand bouwt, de bakker die het brood voor de kantine levert en de lokale drukker die het drukwerk verzorgt. Deze hefboom is aanzienlijk en geeft ook direct het belang van de 'gunfactor' binnen een lokale economie aan.
- Sponsoring van het verenigingsleven, evenementen en cultuur. Overheidsinstellingen zoals het AZC sponsoren geen plaatselijke verenigingen, lokale ondernemers wel;
- Voldoende werkgelegenheid vormt een goede buffer tegen vergrijzing van de bevolking;
- Ontwikkeling van gewenste infrastructuur. Dit betreft niet alleen wegen, maar ook zaken als een glasvezelnetwerk. Daarnaast heeft de bovengenoemde buffer tegen vergrijzing een positieve invloed op bijvoorbeeld scholen en zwembaden;
- Ontwikkeling van de huizenmarkt. Het is voor ondernemers en werknemers vaak prettig om in de plaats te wonen waar zij hun bedrijf hebben. Dit is economische belangrijk en positief voor de vraag naar huizen en de bijbehorende waarde.
- De gezondheid van haar inwoners. Koopkracht, sociaal economische status en gezondheid zijn positief gecorreleerd. Een reden temeer om een hogere en bovengemiddelde koopkracht na te streven in Grave.

Ondernemersklimaat

Het ondernemersklimaat is een belangrijke randvoorwaarde om te komen tot een gezonde lokale economie. Onderstaande factoren leveren een bijdragen aan het ondernemersklimaat:

- Werkgelegenheid
- Vestigingsklimaat

- Lokale belastingen en kosten voor vergunningen e.d.
- Passend geschoold arbeidspotentieel
- Zichtbaarheid
- Infrastructuur en bereikbaarheid
- Beschikbaarheid bedrijfslocaties, zowel voor startende ondernemers als groeiende ondernemers
- Optimale communicatie
- Netwerk en synergie effecten
- Stimulerende gemeente, economische gezien
- ...

Indien de betrokken partijen in Grave de intentie hebben om dit ondernemersklimaat te verbeteren, is het noodzakelijk om bovengenoemde zaken te stimuleren.

Cultuur

Grave staat niet bekend als een ondernemende gemeente. Dit heeft betrekking op het aantal ondernemingen met enige substantie, de manier waarop er tegen ondernemingen en ondernemers wordt aangekeken, maar ook op de houding van de gemeente ten opzichte van ondernemers, het ambtelijke apparaat en de gemeenteraad. Bij veel vraagstukken binnen de gemeente heeft de invloed op het ondernemersklimaat geen prominente plaats in het besluitvormingsproces. Er is sprake geweest van teveel focus op andere zaken.

De cultuur ten aanzien van ondernemerschap in Grave is er een waarin met de kop boven het maaiveld uitsteken beperkt wordt gewaardeerd.

Daar waar in veel plaatsen lokale ondernemers elkaar met veel plezier de bal toe spelen, is dit in Grave beperkt het geval. De 'gunfactor' ten aanzien van het elkaar verlenen van business is onvoldoende ontwikkeld.

Focus

De focus binnen de gemeente Grave wat betreft vestigingen en werkgelegenheid is sterk gericht op (centrale) overheidsgerelateerde organisaties, subsidie stromen en gegarandeerde inkomsten. Dit betreft instellingen zoals het AZC, de penitentiaire inrichting de Oosthoek en Sensis. Graveon is van mening dat deze focus een risicovolle benadering is. Lange termijn toezeggingen en garanties blijken in tijden van bezuinigingen weinig waard te zijn. Een gezond en goed gespreid bedrijfsleven vormt in de praktijk een betere en meer dynamische buffer.

In dit kader is Graveon van mening dat de bijdrage aan de gemeenschap van een gezond bedrijfsleven die van de grote overheidsgerelateerde instellingen ruimschoots moet overstijgen.

In overleg met een aantal buurgemeenten heeft Grave besloten dat de focus binnen Grave zal liggen op toerisme en recreatie en bedrijven in de lagere milieu categorieën. Graveon pleit er

voor dat er voor deze lagere categorieën in ieder geval voldoende vestigingsmogelijkheden zijn. Zo is het op dit moment niet eenvoudig een passende locatie te vinden voor een categorie 1 (minst milieubelastend en mag daarmee in woonwijk gevestigd zijn) bedrijf van enige omvang. Daarnaast moet er voldoende ruimte zijn voor MKB bedrijven in categorie 3 (hogere milieucategorie). Tenslotte, zoals in later deel van deze studie betoogd wordt, zal de gemeente er alles aan moeten doen om bestaande ondernemingen te behouden en rekening te houden met eventuele doorgroeimogelijkheden.

Presentatie

De presentatie van Grave voor startende ondernemers of ondernemingen met verhuisplannen is nog steeds relatief bescheiden en reactief. Er is een bedrijvenfunctionaris, een presentatie map (waarin echter direct op het mobiliteitsfonds wordt gewezen) en er is een website, welke beperkte informatie biedt. Graveon pleit voor een duidelijker profiel en meer actieve profilering voor ondernemers van de gemeente Grave ten aanzien van vestigingsmogelijkheden, een proactieve houding bij het aantrekken van ondernemingen, bij voorkeur in combinatie met een opwaardering van het ondernemersklimaat. Daarnaast zal samenwerking met bestaande lokale ondernemers in de presentatie van Grave naar verwachting een positieve invloed hebben.

Bedrijventerreinen

Ten aanzien van de bedrijventerreinen in de gemeente wenst Graveon enkele kanttekeningen te maken:

1. Het huidige aanbod voorziet onvoldoende in vestiging / nieuwbouw van Categorie 1 bedrijven van enige omvang. Het soort bedrijven dat de gemeente Grave juist binnen haar grenzen zou moeten willen aantrekken;
2. Het is meer dan wenselijk dat de problemen rond het Wisseveld (12 Ha), zo snel mogelijk opgelost worden. Dit voorkomt verdere verpaupering en schept duidelijkheid en hopelijk kansen voor de toekomst;
3. Hoewel er op de Bons nog een aantal kavels beschikbaar is, vraagt Graveon in plannen voor zowel het AZC als het Wisseveld oog te hebben voor de langere termijn en het feit dat het economisch herstel en daarmee de vraag naar bedrijfsruimte slechts pril en op dit moment zeer onzeker is. In de beleidsnota 2012-2015 wordt gerefereerd aan een doorlooptijd van 7-9 jaar voor de ontwikkeling van bedrijfsterreinen en het eventueel door moeten verwijzen van ondernemers naar andere gemeenten. Graveon is van mening dat doorverwijzen niet de voorkeur geniet omdat de bedrijvigheid in Grave versterking kan gebruiken. Het is zaak de ruimte hiervoor op korte termijn te scheppen, zoals gesteld, met het oog op de lange termijn.
4. Ten aanzien van de Bons en de nieuwbouw van het AZC wil Graveon voorkomen dat het park 'op slot gaat'. Op dit moment biedt de Bons een mooie vestigingsplaats voor ondernemers in de categorieën 2 en 3. Dit laat zich slecht combineren met een woonbestemming in de nabije omgeving, zeker gezien de intentie dat de plannen moeten voorzien in een alternatieve aanwending mocht het AZC uit Grave vertrekken. Het mag niet zo zijn dat op termijn de eisen gesteld aan de bedrijven opgeschroefd worden door de nieuwbouw van het AZC en mogelijke alternatieve aanwendingen. Of zelfs dat om deze reden uitbreiding van de Bons niet meer mogelijk zal zijn. Tevens is een verdere versnippering van de bedrijventerreinen in Grave niet wenselijk.

Graveon realiseert zich dat landelijke en vooral provinciale richtlijnen voor een belangrijk deel de kaders scheppen waarbinnen ontwikkeling van bedrijfsterreinen op dit moment kan plaatsvinden. Echter, het ontwikkelen van bedrijfsterreinen is een proces van lange adem en richtlijnen zullen wijzigen. Graveon pleit ervoor in deze dynamiek, de huidige positie van Grave actief en voortvarend te versterken en de negatieve regelgeving uit het land of de provincie te bestrijden.

Vestiging aan huis

Met name voor dienstverlenende bedrijven geldt dat deze in veel gevallen kleinschalig zijn en veelal bestaan uit een kantoor(ruimte) aan huis. Net zoals er specifieke aandachtspunten zijn voor bijvoorbeeld bedrijventerreinen, geldt dit ook voor dit soort ondernemingen. Ook voor de specifieke knelpunten van deze ondernemingen zal aandacht dienen te zijn en wordt van de gemeente een proactieve houding gevraagd in verband met onder andere ontwikkelingsplannen (doorgroeimogelijkheden), om te voorkomen dat deze bedrijven Grave verlaten indien mogelijke groei zich aandient.

Kerkdorpen

De stelling dat voldoende ondernemers en bedrijvigheid van levensbelang zijn voor een gezonde en dynamische lokale economie is ook relevant voor de kerkdorpen; Escharen, Gassel en Velp. In deze dorpen zal de focus logischerwijs niet gericht moeten zijn op grootschalige bedrijventerreinen, maar meer op bedrijvigheid in de bebouwing, regelmatig ook van agrarische aard. Daarnaast zijn enige detailhandels en horeca activiteiten gewenst om de leefbaarheid van de kerkdorpen te verhogen

Toerisme

De beleidsnota 2012-2015 voorziet niet in een integratie van de paragraaf toerisme en economie en ook op ambtelijk niveau zijn deze gescheiden, hoewel er sprake is van overleg. Graveon pleit er juist voor de toeristische activiteiten als integraal onderdeel mee te nemen van de visienota economie en het te voeren beleid. Niet alleen vormen de toeristische activiteiten een onderdeel van de dienstverlening, de activiteiten hebben tevens directe invloed op de economische ontwikkeling in de gemeente en raken andere ondernemingen.

Graveon pleit er voor om de invloed en de potentie van het toerisme in de gemeente Grave niet te overschatten en daarmee in de ambities van de gemeente op dit terrein de overhand te laten hebben op de overige industrie en dienstverlening. In de beleidsnota 2012-2015 wordt de economische bijdrage van toerisme geraamd op € 1.1 mln per jaar. Deze schatting is echter onvoldoende onderbouwd. Het aantal toeristische overnachtingen en het aantal arbeidsplaatsen is niet bekend. Daarnaast lijken bijvoorbeeld de meer dan 10.000 kanovaarders die per jaar over de raam varen, waar in de gemeentelijke beleidsnota over gesproken wordt aan de hoge kant.

Hoewel er acties ondernomen worden om het toerisme in Grave te verbeteren zoals fietsroutes en evenementen zoals het waterfestival en het smartlappenfestival en er een duidelijke bijdrage is van bijvoorbeeld de watersporttoeristen, is de totale toeristische functie van Grave (te) beperkt. Op dit moment levert het toerisme te weinig op voor de economie van Grave. De reguliere industrie en dienstverlening zijn vooralsnog van groter gewicht, zowel ten aanzien van koopkracht als werkgelegenheid. Graveon acht het daarom van belang dat de aandacht en behandeling hiermee in lijn is.

Indien de gemeente Grave het belang van toerisme daadwerkelijk wenst te vergroten, zal er een daadkrachtig beleid en samenhangende uitvoering moeten plaatsvinden. Hierbij zal er vooral ook aandacht moeten zijn voor zaken zoals overnachtingsmogelijkheden en aantrekken en behouden van toeristen buiten de evenementen. Tevens zal Grave als toeristische trekpleister actief gepromoot moeten worden. Een stukje realiteitszin is daarnaast op zijn plaats. Verbetering van de kwaliteit van het toeristische aanbod is noodzakelijk.

Grave is een prachtig vestingstadje, maar meer dan enkele uren toeristisch vermaak biedt het vooralsnog niet.

Gezondheidszorg

Gezondheidszorg speelt al sinds jaar en dag een vooraanstaande rol in Grave. Graveon pleit er voor deze rol te koesteren en vooral uit te bouwen. Echter gezien de teruglopende subsidiestromen en privatiseringen, pleiten wij er voor om de focus hierbij te leggen op de meer commerciële gezondheidszorg en daarbij eventuele meer grootschaligheid niet uit de weg te gaan. Deze op gezondheidszorg gerichte instellingen hebben een duidelijke regiofunctie en dragen bij aan het profiel van Grave.

Op dit moment zijn er al diverse pakkende voorbeelden van succesvolle zorgondernemers in de gemeente Grave zoals, Het Flebologisch Centrum Grave en Podotherapie Thijssen.

Graveon verzoekt overheid en politiek de commerciële tak van deze sector actief te ondersteunen, temeer daar deze ondernemingen in een aantal gevallen prima hun plaats kunnen vinden in de historische binnenstad. Het Arsenaal is hiervan een goed voorbeeld.

Rol gemeente en overlegstructuur

De gemeente Grave lijkt er bewust voor te kiezen om zich beperkt met uitvoering van beleid te bemoeien. Graveon erkent dat dit niet de primaire rol is van de gemeente, maar zou wel graag zien dat de gemeente Grave een actievere rol vervult bij het faciliteren van de uitvoer van het geformuleerde beleid. Het formuleren van (economische) vergezichten zonder inspanning ten aanzien van de uitvoering levert geen resultaten op.

De huidige positie op de MKB ladder ten aanzien van ondernemersvriendelijkheid vraagt om een forse verbetering van het ondernemersklimaat. Voor een belangrijk deel is dit een interne aangelegenheid van de gemeente. De effecten hiervan zijn voor ondernemers in Grave echter van groot belang. Het binnen de gestelde termijn reageren met veelal standaard reacties is wat dit betreft onvoldoende. Wanneer (het ambtenarenapparaat van) de gemeente Grave niet binnen afzienbare termijn haar opstelling en werkwijze ten opzichte van bestaande en potentiële ondernemers in positieve zin wijzigt, dreigt Grave “de boot te missen”, in die zin dat ondernemers er voor zullen kiezen zich elders in een meer ondernemersvriendelijke gemeente te vestigen of, ingeval van groei, uit te zien naar een andere locatie buiten de gemeentegrenzen van Grave.

De basishouding richting ondernemers zal proactief en ondersteunend moeten zijn, met de basisgedachte: ‘Hoe kunnen wij u helpen? en ‘wij gaan dit voor u oplossen’. Voor ondernemers is het van belang dat zaken als vergunningen en ontheffingen snel verstrekt worden, dat beleid consequent uitgevoerd wordt en dat infrastructurele zaken zoals een glasvezelnetwerk voortvarend worden opgepakt. Tevens is een grote mate van openheid gewenst. In een ondernemersvriendelijke gemeente worden bestaande ondernemers

gekoesterd en voelen nieuwe ondernemers zich direct welkom. Beide zaken bieden voldoende ruimte voor verbetering en dienen dringend ter hand genomen te worden.

Het feit dat de ondernemers, die een brief naar de gemeente geschreven hebben om hun ongerustheid ten aanzien van de nieuwbouw van het AZC kenbaar te maken, hier nooit antwoord op gekregen hebben, geeft wel aan dat er nog voldoende werk aan de winkel is. De communicatie vanuit de gemeente richting Graveon c.q. ondernemers dient dan ook zo spoedig mogelijk te verbeteren waarbij Graveon (sectie Industrie en Diensten) als eerste aanspreekpunt dient te worden benaderd.

Communicatie van en met deze ondernemers is van groot belang. Zowel vanuit de gemeente als vanuit Graveon. Kleinschaligheid brengt immers het gevaar met zich mee dat verschillende ondernemers met dezelfde problemen/vragen rondlopen en daar allemaal op eigen houtje mee naar de gemeente stappen, terwijl het veel praktischer zou zijn te proberen vraagpunten van juist deze ondernemersgroep – uiteraard voor zover die vragen er überhaupt zijn - te inventariseren en mee te nemen in het overleg met de gemeente waarbij Graveon als gesprekspartner/vertegenwoordiger van de sectie Industrie en Diensten optreedt.

Het is stuitend dat de Scheepswerf Grave al jaren als ongewenst beschouwd wordt. Het betreft hier de grootste industriële werkgever van Grave welke tevens ook indirect van groot belang is voor de lokale werkgelegenheid en economie. Het wegvallen van deze onderneming heeft zeer grote directe economische gevolgen (omzet 2010 meer dan € 20 mln) voor de gemeente Grave, welke op afzienbare termijn niet gecompenseerd zullen worden door inkomsten uit Toerisme en Recreatie. Graveon pleit er voor juist te vechten voor het behoud en bloei van deze onderneming en vraagt betrokkenen zich ook te realiseren dat de financiële situatie van Grave koop en ontmanteling van de locatie niet toestaan. Grave heeft al meer dan voldoende leegstaande en verpauperde bedrijfspanden. De scheepswerf vervult tevens een belangrijke toeristische rol. Jaarlijks worden er vele rondleidingen gegeven (gemiddeld meer dan 1000 bezoekers per jaar). Deze bezoekers zijn enthousiast en de rondleiding is gratis.

Tevens is het van belang dat bij ingrijpende projecten de impact op lokale ondernemers in een vroeg stadium van het besluitvormingstraject worden meegenomen. De recente besluitvorming rond het AZC laat zien dat het beter kan.

Belangrijke basis hiervoor kan de overlegstructuur van de gemeente met lokale ondernemers zijn. Deze heeft recentelijk een vernieuwde opzet gekregen en dient verder geoptimaliseerd te worden. Hierbij dient het de aanbeveling dat de betrokkenheid van wethouder (de heer Adams, oa verantwoordelijk voor Financiën, Toerisme en Recreatie) in het overleg met de ondernemersafvaardigingen verbetert. Op dit moment komt het overleg alleen voor rekening van de heer Daandels, (o.a. verantwoordelijk voor Economische zaken).

Samenwerkingsverbanden

Cuijk, Grave en Mill en Sint Hubert zijn op dit moment actief in gesprek als het gaat om gemeentelijke samenwerking. De drie hebben 'het voornemen om tot voorbereiding te komen van de vorming van één ambtelijke organisatie'. Zoals eerder in dit document aangegeven pleit Graveon voor een meer daadkrachtig en slagvaardiger ambtelijk apparaat en ondersteund daarmee initiatieven die tot dit resultaat kunnen leiden. Echter Graveon wenst ten aanzien van de keuze van de partners wel enkele kanttekeningen te maken.

Bepaling van economisch beleid laat zich vaak beter vormen door 'hoe de hazen lopen'. Met andere woorden, de verbanden tussen Grave en Mill en Sint Hubert zijn niet gebaseerd op ervaringen en economische realiteit, al kampen deze gemeenten met een vergelijkbare problematiek. Qua aantrekkingskracht en natuurlijke lijnen is Grave veel meer gericht op plaatsen zoals Wijchen, Nijmegen en Uden en in iets mindere mate Cuijk. In dit kader verdient het de aanbeveling het economisch beleid op deze plaatsen af te stemmen en daarin de gewenste positie van Grave te borgen. Zo kiest Cuijk bewust voor de grotere bedrijven en zwaardere industrie zoals een containerhaven. In een samenwerking zou Grave zich dan kunnen richten op de kleinere bedrijven, categorie 1,2 en 3 ondernemingen en sectoren zoals de gezondheidszorg.

Tevens zal de keuze voor een sterke partner waarschijnlijk meer voordelen opleveren dan het samengaan met een relatief zwakke broeder. Andere mogelijke samenwerkingverbanden dienen daarom ook onderzocht te worden.

Rol van Graveon

De afgelopen periode is Graveon door een periode van transitie gegaan waarin de structuur is verduidelijkt, de activiteiten en doelstellingen geformuleerd zijn, maar waarin ook sprake is geweest van meer eensgezindheid en groei van het ledenbestand. Onderstaand een overzicht van de belangrijkste aspecten:

Leden

Op dit moment telt Graveon 85 leden, waarvan 41 leden onderdeel uitmaken van de sectie Industrie en Diensteverlening

Missie

We dragen bij aan een beter economisch klimaat en zijn, in opdracht van alle ondernemers in de gemeente Grave, het eerste aanspreekpunt voor derden.

Visie

Graveon stimuleert bedrijfsmatige ontwikkeling en samenwerking in de gemeente Grave. Graveon en de gemeente Grave (waarbij we bedoelen zowel de fysieke als de ambtelijke gemeente Grave) zijn daarbij onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Doelstellingen

- Belangen behartigen van alle ondernemingen in de gemeente Grave
- Permanent deel uit maken van diverse overlegstructuren binnen de gemeente Grave
- Coördineren van voor Graveon relevante activiteiten en festiviteiten in de gemeente Grave
- Het stimuleren van innovatie en duurzaamheid binnen de gemeente Grave
- Invloed uitoefenen op het ondernemersbeleid van gemeentelijke en provinciale overheid inzake de gemeente Grave
- Doelstellingen op een professionele manier te verwezenlijken
- Het voeren van een gezond financieel beheer

Strategie van de ondernemersvereniging Graveon

- Vertrouw op elkaar
- Wens van de leden is uitgangspunt voor het beleid
- Doen wat je zegt

Dit beleidsdocument vormt een integraal onderdeel van bovengenoemde aspecten.

Aanbevelingen

Strategisch en structureel

B&W, raadsleden en ambtenaren zouden zich af moeten vragen waar zij willen dat Grave over 5 tot 10 jaar moet staan. Kunnen we leven met de situatie zoals deze nu is? Vinden we het niet erg als het economisch en financieel verder achter uit gaat?

Graveon is van mening dat het beter moet in de gemeente Grave en daar hoort ondernemerschap bij. Gezien het feit dat mensen plezieriger leven, wonen en gezonder zijn in een gemeente waarin het goed gaat, is Graveon van mening dat er wat moet gebeuren. Zorg er tevens voor dat beleidsonderwerpen binnen de gemeente in relatie tot elkaar ontwikkeld worden in plaats van los van elkaar. Modernisering van de aansturing en coördinatie van het ambtelijk apparaat is dringend nodig ondanks de voorgenomen samenwerkingstrajecten met andere gemeenten.

Daarom pleit Graveon voor het versterken van de vitaliteit van de gemeente Grave en haar inwoners. Het doel van toekomstig beleid en concrete acties zal er op gericht moeten zijn om de koopkracht van de inwoners van Grave te verhogen. Uit het voorgaande blijkt dat dit betekent dat Grave hiervoor ondernemers en ondernemingen nodig heeft en dus bestaande ondernemingen moet koesteren en actief de boer op moet om nieuwe ondernemers aan te trekken. Alleen op deze manier zal de economische dynamiek van de gemeente Grave verbeteren en de koopkracht van haar inwoners toenemen. In belangrijke beslissingen zal de invloed op het ondernemersklimaat in de gemeente een belangrijke randvoorwaarde moeten worden en niet een ondergeschoven kindje zoals dat nu vaak het geval is.

Indien de bestuurders van de gemeente Grave dit niet wenselijk achten zullen ze dit moeten uitspreken naar haar inwoners en daarin ook duidelijk moeten maken dat dit tot gevolg heeft dat de koopkracht niet zal verbeteren en de negatieve spiraal waarin Grave zich op dit moment bevindt niet gekeerd zal worden.

Concrete acties

Om deze draai in het ondernemersklimaat te realiseren stelt Graveon een aantal concrete acties voor.

Allereerst zullen bestuurders en ambtenaren zich hard moeten maken om bestaande ondernemers te behouden, mogelijkheden tot groei te bieden en de ruimte te scheppen voor nieuwe ondernemers om zich in de gemeente te vestigen. Op het moment dat dit in tegenspraak is met eerder afspraken zoals die met buurgemeenten gemaakt zijn of provinciale richtlijnen roept Graveon op om deze afspraken te heroverwegen en hierbij het belang van ondernemend Grave te behartigen of zelfs te bevechten.

De samenwerking en samenhang tussen ondernemers zal zich moeten verbeteren. Hiervoor zal Graveon zich moeten blijven inspannen om zoveel mogelijk ondernemers bij de vereniging te betrekken en een actief beleid te voeren richting deze ondernemers.

Bestuurders en ambtenaren zullen er snel werk van moeten maken om Grave uit de kelder van de ranglijsten ten aanzien van ondernemersvriendelijkheid te halen. Dit kan alleen door samenwerking en gezamenlijk optrekken met ondernemers, een ondernemersvriendelijk beleid, snel, inhoudelijk en met een positieve grondhouding te communiceren met de ondernemers uit de gemeente. Het kan niet langer zo zijn dat het belang van ondernemers bij belangrijke vraagstukken binnen de gemeente niet meegewogen wordt. Praat als B&W, raadsleden en ambtenaren in een vroegtijdig stadium met ondernemers over deze belangrijke vraagstukken.

In overlegstructuren tussen de gemeente en vertegenwoordigers van de ondernemers pleiten wij ervoor om 50% van de beschikbare tijd te besteden aan onderwerpen van belang van ondernemers in de sectie Industrie en diensten. Op dit moment is de focus te veel gericht op detailhandel, horeca en de binnenstad.

Bijlage 1: Leden denktank

Onderstaande ondernemers hebben een bijdrage geleverd aan deze visienota:

- Advitronics: Ric Broens
- Van Dinter: Willie van Dinter
- Scheepswerf Grave: Robert van Kessel
- Le Grand Consultancy: Jacqueline Le Grand - van den Bogaard
- Jafrac: Ger Peters
- Joseph Advocaten: José Joseph
- Financial Arts: Jan-Hein Arts